

Inneslutna i en upprorisk övärld

Referat från Akademiens seminarium "Insurgency and Terrorism – Origins, Present and Future" den 11 maj 2010 av Olof Santesson

UPPROR HÖR TILL den mänskliga historien. Många nationalstater har dem att tacka för sin tillblivelse. Men nu upptäcks de på nytt – som ett tillvarons farliga gissel. Hur de ska bekämpas är den internationella debattens nya 10 000 kronors-fråga.

Ämnet borde ha varit som givet för Kungl Krigsvetenskapsakademien. Chansen att diskutera det gavs vid ett seminarium "Insurgency and Terrorism – Origins, Present and Future" i Armémuseums hörsal den 11 maj, då man kunde lyssna på två kännare: John Mackinlay, f d överste i ghurkatrupporna, och den finske kommandörkaptenen Juha-Antero Puistola. Deras respektive föredrag gav mer än en antydning om problem som redan är här, mitt ibland oss.

En teoribetonad överläggning gick kanske mer på djupet påföljande dag, den 12:e, hos FOI, Totalförsvarets forskningsinstitut, men för initiativtagaren och ledamoten Niklas Granholm var genomförandet av det öppna seminariet en viktig programpunkt. Även hans akademikolleger kunde ha något att lära av internationella forskare som grubblar över uppror och terrorism.

För Akademien är nog frågeställningen fortfarande aningen främmande. Det var rätt glest med ledamöter bland 30-talet åhörare, och i sina inledningsord lekte styresmannen Bo Huldt litet med den saknad

som många av oss känner efter klassiska föreställningar om krigets natur. Sedvanligt elegant gav han på en halv A 4-sida en historisk exposé, innehållande bl a Henry Kissingers aforism "gerillan vinner alltid om den inte förlorar" (en sanning som för övrigt konstaterades redan om sydstaternas chanser i det amerikanska inbördeskriget).

Nu när hoten ter sig så mycket allvarigare, gäller frågan kanske snarare var vi står om gerillan vägrar att förlora. Verksam vid King's College i London strävar Mackinlay att ge oss vägledning. Sitt anförande hade han benämnt efter den senaste boken, *The Insurgent Archipelago*.¹ Han hoppades att vi skulle begripa vart han ville komma med sin power point-presentation. Utgångspunkten var att många av oss tenderar att uppfatta upproret, the insurgency, bara som ett primitivt bräckjärn. Vad vi står inför är i själva verket något vida mer sofistikerat, som har utvecklats under de mer än femtio år som har förflutit sedan Mao Tsedongs storhetstid.

Upproret var redan då rikt förgrenat på sådant som undergrävande verksamhet, agitation, utpressning, propaganda; terrorism var bara en option. Men när det gäller "det globala upproret", så handlar det om något annorlunda än den starke ledarens revolution i ett land. Mackinlay talar om en *post-maoism* baserad på migration och

masskommunikation med Internet. Han beskriver hur framför allt miljoner asiater har flyttat från sina hemländer och bildat öar av främlingar i omvärlden – en potentiella upprorets övärld runt oss alla. Suggestivt visade han hur dessa immigranter har spritt sig, och de hot som de kunde innebära syntes som uppblussande röda stjärnor över världskartan.

Tydligt var att talaren hade tagit starkt intryck av terrormönstret i det egna landet, där många skräms av att våldsverkarna är brittiska medborgare och till synes trots misshälligheter hade verkat vara helt integrerade i samhället innan de begick sina dåd.

Det som sätter allt i rörelse är propagandavärdet av ett våldsdåd i uppseendeväckande skala – närmast till hands ligger förstås attacken mot World Trade Center i New York och Pentagon den 11 september 2001. Handlingen är det som ger energi åt kampen, en elektrisk chock för öarnas ”valmanskår”.

Något hände av ikonisk kvalitet, människor dansade och hurrade. Vad som vållade själva det hat som fick ett globalt utlopp gick talaren inte in på; alla de utspridda miljonerna som tycktes finna varandra hörde ju inte till de fattigaste och mest nedtryckta, det globala proletariet.

Men runt chockeffekten i centrum kretsar enligt Mackinlay allt det andra: radikaliserings, missnöje, aktivism, militär mobilisering, terrorism. Hur ska man då svara på en global rörelse som byggs upp underifrån. Vi har i Afghanistan och Irak sett två försök att komma åt dess tillflykter, safe havens. Men upprorets källa är inte koncentrerad, med talarens bildspråk när vi inte in i ”maskinrummet”.

Efter denna pessimistiska slutsats om ett till synes lönlöst företag tog Puistola vid på temat ”Terrorism in Europe”. Han fann

det vara av central betydelse att vi utbyter tankar och lade sedan ut en text präglad av den finska bakgrunden. Terrorism på våra breddgrader är en polisiär fråga, noterade han. Intressant här är att den finska försvarsmakten har ett tydligt uppdrag att stötta polisen. Man stödjer inte minst med den forskning som talaren företräder i rollen av huvudlärare i strategi vid försvarshögskolan i Helsingfors. Vi är ett fattigt folk och kan inte arbeta var för sig på olika håll, sade han med en tydlig känga till det rika Sverige, där man tydligen anser sig ha råd att inte samarbeta över myndighetsgränser.

Puistola gav massmedierna en del av skulden för att, som han ser det, våldet gör politiska vinster. Människor i hans land har i terrorhandlingar kommit att se ordinära händelser som händer någon annanstans. Detta gäller kanske särskilt fall av publicitetssökande våld mot utvalda mål och med ett begränsat antal offer. I en ”strid om sjä-larna” såg talaren ungdomar som lätta att nå och för extremister att dra till sig. Särskilt oroande var undersökningar som till exempel visade att 40 procent av de unga människorna inte ville ta ställning för eller emot separatistiska ETA:s våld i Spanien.

Föredraget kom in på vad Puistola själv uppfattade som känsligt. Det går inte att undvika islams betydelse, fortsatte han nämligen och illustrerade med en pyramid där vanliga muslimer bildade basen, radikala grupper fanns högre upp och överst jihadister. En sak var att al Qaida nästan har försvunnit, men i t ex Amsterdam räknade man med att radikala budskap bland muslimer lockade till sig 2 procent, av vilka 1 procent verkligen var våldsbenägna. När det gäller extremistiska budskap räknade denne finske strategilärare tydligen med Europas muslimer som allmänt mottagliga. Han talade om tjugo miljoner

potentiella rekryter, fyrtio om man räknar med Ryssland. Dock avvisade han som de flesta forskare Samuel Huntingtons tes om en "civilisationernas kamp".

Men islam är ett inslag för gott i Europa, och här finns en liten hård kärna som för väsen. Med ett bekymmersamt finskt exempel hävdade Puistola att andra generationens invandrare inte känner sig som finländare, det blir frågan om "oss mot dom". Enligt hans uppfattning var Norge och Sverige härdar för en inhemsk extremism, inklusive rasism. Han tog upp fall där människor sade sig dela en på sina håll i Malmö florerande uppfattning att man kunde behandla judar som ansvariga för israeliskt våld i de palestinska områdena.

Budskapet var bredare, tedde sig snarast alarmistiskt och var för den svenska publiken kanske ändå inte lika tydligt som i Mackinlays pedagogiskt upplagda upprorsanalys. Puistolas slutkläm gav heller ingen vägledning om vägval mot terroristisk extremism. Han nöjde sig med att räkna upp alternativa utfall: de som ägnar sig åt terror kan dödas, tas till fånga, undertryckas militärt, uppnå sina mål, inlemmas i den politiska processen, välja andra former av våld eller övergå till kriminalitet. Det mesta, kanske allt, verkade möjligt.

För några reflexioner stod sedan ledamoten Ulf Henricsson. I hans värld, med ett första exempel från den tidigaste svenska insatsen i Bosnien, handlade dagens motsättningar inte om religion utan om makt, pengar och egendom. I ett senare uppdrag var han verksam i inbördeskriget Sri Lanka. Ett från det fallet varnande exempel var beslutet i Bryssel att, mot klara invändningar från Henricsson och hans folk på platsen, stämpla de tamilska tigrarna som terrorister. Han hade själv känt viss sympati för tigrarna, och skulle några stämplas borde det även ha gällt regeringen

som ägnade sig åt minst lika mycket våld. Resultatet av terroriststämpeln blev ytterligare kanske 10-20 000 dödade.

Henricsson sade sig hålla med om Mackinlays röda stjärnor och nämnde själv Rosengård i Malmö med mängder av immigranter. Han återkom mot slutet till orättvisorna i världen, och ställde den retoriska frågan om några andra kunde ha fått den mångmiljardhjälp som går till Grekland.

Den efter detta utbrytande frågestunden inleddes med ett första inlägg av FOI-forskaren John Rydqvist, riktat mot Mackinlay: – Du har inte övertygat mig. Det finns inga gemensamma mål i arkipelagen. Kan det då någonsin vara frågan om en systematisk fara? Finns det verkligen ett hot?

Man kan inte diskutera i sådana termer, som att det inte finns ett rationellt mål (end state), det vore ett maoistiskt sätt att tänka, genmälde Mackinlay. Det handlar inte om att komma fram utan om själva resan. Människor känner ett överflöd av att tillhöra en global rörelse, grips av spänningen av att vara delaktig. Puistolas svar på invändningen var att stabila stater inte hotas men väl individen som skadas.

Nu kom några av Akademinns ledamöter in i samtalet. Gunnar Magnusson sade sig inte vara lycklig över inflödet till förorterernas "såningsfält" och ville höra talarnas spådomar om hur det ser ut om tjugo år.

Mackinlay hänvisade till det brittiska kontraspionaget, MI 5, som tydligen hade funnit en väldigt splittrad bild bland invandrare, gemenskapen bottnade inte i religionen, en del hade sent i livet kommit fram till sin övertygelse. Det rör sig inte bara om generationsfrågor, samtidigt nämnde han just andra generationens västindier. Vi har fått en förskräcklig situation, sade talaren. Migrationen fortsätter. Vi borde minska våra militära expeditiönsstyrkor, rekom-

menderade Mackinlay, och istället se vad som pågår i våra egna städer.

Puistola såg inget slut på terrorproblemet i ett 20 års perspektiv. Importen av radikala idéer kommer att fortsätta. Det är lika bra att vi vänjer oss vid att terrorn kommer att vara med oss längre än under tidigare perioder (som under 1800-talets slut). Oroande är att den sönderslitande förmågan växer. År 2030 kommer vi ha hot som kan jämföras med dagens massförstörelsevapen, WMD, såsom biovapen.

Ettthundrafemtio miljoner afrikaner söker efter arbete, noterade Frank Rosenius. Europa behöver folk. Kan vi inte ta emot lika många för att stödja våra samhällen? Vi kan, och vi ska, löd Mackinlays svar. Demografiskt behöver Europa ett inflöde. Vi behöver de rätta människorna som passar in – men vi får inte dom. Alternativet är att stänga gränserna.

Henricsson såg faran i ett stängsel kring Europa. Det vore väldigt kontraproduktivt. Han efterlyste en brett upplagd hantering av immigranterna. Men resultaten kommer inte snabbt, det tar minst en generation. Puistola konstaterade att vi faktiskt redan bygger stängsel.

Samtalet gled ett slag in på skillnader mellan USA och Europa. Mackinlay noterade att amerikaner var vana att hantera invandrare, de hade själva den bakgrunden. Europa hade ett väldigt annorlunda problem, där de flesta länder var gamla kolonialstater. (Som anglosaxiska bedömare

oftast gör glömde han bort alla andra som inte har detta förflutna.)

Christer Ekberg erinrade om polisiära och tull-arrangemang som Frontex och Schengen, nät som dock har stora hål. Han tyckte att dagens två föredrag hade bekräftat vad som pågår. Hur det ska förhindras, det kräver ett annat föredrag.

Puistola hävdade som sin erfarenhet att allmänheten har förtroende för polisen och pekade med exempel från sitt Finland på värdet av bysamverkan. Han tycktes se social kontroll grannar emellan som en motstrategi mot terrortendenser.

I slutminuterna diskuterades sådant som människors tvekan att tala om hot – kanske en bra sak – och å andra sidan förekomsten av våldsverkare som lever i samhället i väntan på att aktiveras, sleeper cells. Huldt avrundade med förhoppningen om kommande seminarier, kanske något mer optimistiska.

Några kommentarer ur auditoriet efteråt var att mötet hade handlat väl mycket om rent finska perspektiv, och man hade kunnat få intrycket att invandring var liktydigt med ökad terrorrisk. Denna debatt, som många andra, tog således delvis oväntade vägar. Men Mackinlays *The Insurgent Archipelago* fick i alla fall litet spridning inom Akademien.

Författaren var utrikesredaktör i *Dagens Nyheter* 1973–1998. Han är ledamot av KKrVA.

Not

1. Recenserad av Tommy Jeppsson i Litteraturöversikten i *KKrVAHT*, 1. häftet 2010.